

Kružna staza Hutbad

Novo Selo - Neudorf

Ploča 1

Novo Selo - Neudorf

Selo s jedinstvenim načinom života

Općina Novo Selo u cijelosti leži na ravni terasi Pandrofske ploče, ku je formirao pra-Dunaj. Prirodni i kulturni krajolik u selu i okolo sela s vremenom je pretrpio značajne promjene. Stoljeća dugo je ono ča bi se danas smatralo ekstenzivnom i gotovo prirodnom ispašom bio jedan od definirajućih oblika korišćenja zemljišta u regiji. Danas, u suhoj i vjetrovitoj panonskoj klimi, krajolikom dominiraju poljoprivreda, seljačtvo, pješčenke i vjetroelektrane. U Novom Selu u blizini sela ostali su samo mali, ali posebno vridni ostatci nekadašnjih pašnjakov.

Novo Selo je dvojezična općina s hrvatskim i nimškim kao službenim jezici. Pred kraj 16. stoljeća hrvatski doseljenici naselili su se u tada napušćenom selu. Djelo s voli i konji bio je dio svakodnevnoga života, a hrvatski furmani postali su traženi stručnjaci kao kočijaši i goniči volova za vlastelinsko imanje. Kasnije su se furmani pretvorili u samostalne prijevoznike poduzetnike u trgovini sijenom i žitom. Njevo blago za svakodnevnne, poput teglećih životinja (za vličenje), mličnih krav i svinj, paslo je na lokalni pašnjaci, hutbadi. Farska crikva u Novom Selu posvećena je sv. Leonardu, zaštitniku, patronu blaga.

Snažana ćut zajedništva i obitelji, gostoprimstvo, društvenost i ćuti tradicije bitni su elementi gradišćanskohrvatskoga identiteta. Naćelo, princip „dobro susjedstvo“ ćini Novo Selo mjestom s jedinstvenim stavom prema životu još i danas.

Pašnjak, hutbad

Mjesto raznolikosti

„Hutbadi“ su se odnosili na otvorene pašnjake kade su pastiri („ćuvvari“) nadzirali različito blago. U Novom Selu pašnjaci, hutbadi su bili u vlasnićtvu vlastelinstva i koristili su se skupa kao „zajednićko zemljišće“. Po revoluciji 1848. ljeta, većina tih pašnjakov prenesena je na još uvijek postojeću poljoprivrednu zajednicu ods. urbarijalnu općinu. Ova poljoprivredna zajednica nastavila je upravljati pašnjaci do 1960. ljeta, na kraju s pastirom i blagom.

Uticaj ispaše stvorio je raznolika i vrsti bogata stanišća na pašnjaci. U Novom Selu, tipićne zajednice vrsti još se uvijek moru viditi na preostali površina od otprilike 6 hektarov. Važan cilj kružne staze je istaknuti prijetnje, grožnje ovim posebnim i sada rijetkim ekosustavom.

Već informacijov

Prosimov as da ostanete na oznaćeni staza. Psi moraju biti na uzici! Korišćenje kružne staze je na vlastitu odgovornost. Oprez –Prelazak prometnih cest! Roditelji su odgovorni za svoju ćicu.

Dodatne informacije dostupne su putem QR koda.

Josefinska Nacionalna geodetska izmjera 1782 - 1785. | © BEV

Pogled na selo iz 1920-ih | © Općina Novo Selo - Neudorf

Panonska mlićika (*Euphorbia glareosa*) | © Harald Schau

Aubrac govedje blago | © Georg Prantl

Ploča 2

Krajoblik hutbada

Životinje na ispaši kao dizajneri krajolika

Svakodnevno od svetka sv. Jure 24. aprila do jeseni, pastiri blaga su gonili životinje na pašu iz sela pišačkim stazami, poznatimi kao trifti, do otvorenih pašnjakov. Osim govedjega blaga, konji i ovac, na pašnjaci držale su se i svinje, koze i guske. U Novom Selu, lokalni ribnjak „Riunjak“ (*današnji Bründlbach*) i nekada slobodno tekući sesoki potok služili su kao napojišća za blago. Hutbadi dalje od sela bila su važna odmorišća za črijede ugarske trgovine voli. Njevi putevi za gonjenje protezali su se od Velike ugarske ravnice do Beča i gradov u južnoj Njemačkoj, poput Augsburga i Nürnberga.

Na pašnjaci, raznoliko krmljenje, gaženje, izlučivanje i udobno ponašanje životinja rezultiralo je raznolikim mozaikom vegetacije: Velika područja bila su kratko travnata i lišena hranjivih tvari zbog ispaše. Međutim, na mjesti za počivak i napajanje, izmet je stvorio takozvana „vlažna mjesta“ s bujnim biljkama koje volu hranjive tvari. Zbog čestoga hodanja i valjanja u blatu ili prašini razvili su se dijelovi zemlje bez vegetacije.

Nastao je krajoblik pustare i stepe bogat vrstama, a siromašan drvećem. Jata kukceva i ptica bila su svenazočni pratitelji črijedova blaga. Autohtoni stepski stanovnici poput velike droplje, puha (ceizlja), europskoga hrčka (griča) i orla kralja pronašli su idealno stanište.

Već informacijov

Prosim vas da se držite označenih stazov. Psi moraju biti na uzici! Korišćenje kružne staze je na vlastitu odgovornost. Oprez – Prelazak prometnih cesta! Roditelji su odgovorni za svoju djecu.

Dodatne informacije dostupne su putem QR koda.

Simentalsko govedo na napajališću u „Riunjaku“ 1918. | © Općina Novo Selo - Neudorf

Madjarsko stepsko govedje blago (sivo govedo) | © RB

Črijeda ovac | © RB

Guske kod „Riunjaka“ 1950-ih | © MUK Neudorf

Konjska zaprega s plugom 1950. | © Stefanija Kostolić

Ploča 3

Propadanje pašnjakov, hutbadov

Kulturni krajolik u tranziciji

Stoljeća su črijede govedjega blaga pasla na prostranimi pašnjaki ugarske županije Mošon (mađarski: Moson vármegye) u današnjem sjevernom Gradišću. Zajedničko zemljišće (zajedničko dobro), ko nije bilo prikladno za poljoprivredu ili vinogradarstvo zbog niske plodnosti ili terena, zajednički se je koristilo kao pašnjaki.

Svakodnevni život stanovništva odredjivali su kmetstvo i gustokrat razorni prirodni događaji. Klimatske promjene poput male ledene dobe, gospodarske krize, boji i epidemije dopeljali su do društvenih promjenov tijekom vrimenta, kao i do gospodarskoga i tehnološkoga razvitka. Ekstenzivna ispaša zaminjena je profitabilnijom štalskom poljoprivredom, a sve veća mehanizacija poljoprivrede takaj je dopeljala do smanjenja broja konji i volov kao teglećih životinj.

Napušćeni pašnjaki isprva su se koristili kao livade za sijeno, a kasnije su u veliki razmjeri pretvoreni u obdjelivo zemljišće. Osim za ljudsku hranu, ova polja su se sve već obdjelivala za dopunsku hranu u intenzivnom blagogojstvu. S dostupnošću umjetnih gnjojiv, gotovo bezdrivena travnata stepa na kraju je zaminjena obdjelivim zemljišćem kao dominantnim krajolikom.

Nazivi ulic i polja poput „Put Hutbada“ i „Lapti Hutbada“ u Novom Selu još uvijek upućuju na njevu prijašnju namjenu.

Dodatne informacije

Prosim vas da se držite označenih stazov. Psi moraju biti na uzici! Korišćenje kružne staze je na vlastitu odgovornost. Oprez – Prelazak prometnih cest! Roditelji su odgovorni za svoju dicu.

Dodatne informacije dostupne su putem QR koda.

Nacionalno istraživanje Francisco-Josephine, oko 1875. (V = pašnjak / Z = livada) | © BEV

1930 (sjeverozapad) | © ÖNB

1930 (istok) | © ÖNB

1956 | © BEV

2022 | © BEV

Ploča 4

Životni prostor Hutbad

„Vruća točka“ biološke raznolikosti

Cilinku u blizini pobožnoga križa „Žalosna Marija“ stariji mješćani u Novom Selu nazivaju „Feljaštond“ (ogradjeno mjesto za ždribeta; polga nim. „Fohlenstand“) zbog svoje prethodne upotrebe. Ovde je sačuvan najbogatiji ostatak nekadašnjih lokalnih hutbadov.

Na današnjoj cilinki za košnju raste polusušna travnata zajednica, ka je do sada pronajdena samo ovde u Austriji. Ova panonska biljna zajednica smatra se reliktom postglacijalnih šumskih stepov istočne Austrije. Šumska stepa bila je mozaik otvorenih hrastovih lozov i stepskih travnjakov kade su pasli pretpovijesni biljojedi poput divljih konji, turov i divovskih jelenov.

Karakteristične biljke na „Feljaštнду“ su lesoliki, austrijska patuljasta ditelina (*Chamaecytisus austriacus*), bijelocvjetna austrijska kadulja (*Salvia austriaca*) i vrlo rijetka panonska mličika (*Euphorbia glareosa*). Životinje ke pasu izbigavaju mličike zbog njevoga otrovnoga mličnoga soka, po kom su i dostale ime. Cvati ove „pašnjačke haluge“ služu kao biljke nektara za različne kukce, poput vrsti zlatnih osov i kebrov, kukcev s kratkimi kreljuti.

Visoku bioraznolikost dodatno dokazuje gljiva hrdje (*Uromyces sublevis*), ka je ovde pronajdena. Ova gljiva parazitira na panonskoj mličici i do sada je pronajdena samo ovde u Austriji.

Već informacijov

Prosimov da se držite označenih stazov. Psi moraju biti na uzici! Korišćenje kružne staze je na vlastitu odgovornost. Oprez – prelazak prometnih cest! Roditelji su odgovorni za svoju dicu.

Dodatne informacije dostupne su putem QR koda.

Pobožni križ „Žalosna Marija“ na „Feljaštнду“ | © RB

Austrijska patuljasta kozja ditelina (*Chamaecytisus austriacus*) | © Stefan Lefnaer

Panonska mličika (*Euphorbia glareosa*) | © Harald Schau

Hrdja (*Uromyces sublevis*) na panonskoj mličici | © Herbarijski primjerak Volker Kummer

Zlatna osa na cvitajućoj mličici | © Heinz Wiesbauer

Ploča 5

Utočišće u području naselja

Očuvanje gotovo izgubljenoga kulturnoga krajolika

Po napušćanju pašnjakov, hutbadov u Novom Selu, njeva preostala površina smanjila se je na oko šest hektarov tijekom posljednjih desetljeć. To odgovara manje od dva posto izvorne površine pašnjakov. Preostala područja sada su u zajedničkom vlasništvu urbarijalne općine i uglavnom se koriste kao livade za sijeno.

Bivši pašnjaci spadaju među staništa najbogatija vrstama u Europi. Panonski stepski travnjak u blizini farske crikve sv. Leonharda ima visok potencijal za očuvanje vrsti i služi kao povezujuća funkcija kao biotop odskočni kamen. Istovremeno, očita je njegova ozbiljna ugroženost. Područje je ugroženo unosom hranjivih tvari i napušćanjem korišćenja, po čemu slijedi širenje grmlja, kao i zagradjenjem.

Kako bi se dugoročno očuvala biološka raznolikost bivših pašnjakov, uz zaštitu je potrebno i održivo trajno korišćenje. Brzo provedive mjere održavanja uključuju čišćenje grmlja i košnju lakom opremom, kao i izbjgavanje unosa hranjivih tvari (uključujući i pseći izmet!). Srednjoročno, nastavak ekstenzivne ispaše svih preostalih područjeva u Novom Selu važan je za promicanje visoko ugroženih vrsti.

Drugi primjer održivoga korišćenja je žetva visokokvalitetnoga, regionalnoga siмена divljih biljaka za obnovu travnjaka. Preostali pašnjak na „Feljaštondu“ još služi kao donorsko područje za proizvodnju siмена za područja u Panonskoj ravnici.

Dodatne informacije

Prosim vas da ostanete na označeni stazam. Psi moraju biti na uzici! Korišćenje kružne staze je na vlastitu odgovornost. Oprez – Prelazak prometnih cesta! Roditelji su odgovorni za svoju djecu.

Dodatne informacije dostupne su putem QR koda.

Pašnjak ispred farske crikve sv. Leonarda, 1918. | © Općina Novo Selo – Neudorf

Farska crikva sv. Leonarda, 2024. | © RB

Čišćenje grmlja s burskim kozama | © Georg Prantl

Ispaša s jura-ovci | © Georg Prantl

Proširenje sela, 2024. | © RB

Dodatne informacije

Muzej

Naš mali seoski muzej kaže mnoge zanimljive eksponate s lokalnoga seljačkoga života. Izlažemo hrvatski folklor i raznolike dokumente o povijesti Novoga Sela.

Godišnje posebne izložbe na različne teme dodatno oživljavaju stalni postav.

Muzejum je otvoren:

Od junija do sredine oktobra, subotom od 14:00 do 16:30 uri i po dogovoru s općinskim uredom ili s MUK-om / mag. Martinom Miletićem (0676 / 880708203, društvo za muzej i kulturu Novo Selo kod Pandrofa).

Dojdite – bit će te presenećeni od našega muzeja u općinskoj zgradi.

Kontakt Općinski ured Novo Selo:

Velika stran 2, 2475 Novo Selo

Tel: 02142 5281

E-pošta: post@neudorf.bgld.gv.at

Vrime primanja stranak:

Od pandiljka do petka: 7:30 – 12:00

Četvrtak: 16:00 – 17:00

(za zaposlene ljudi)

<https://www.neudorfbeipandorf.at/freizeit/museum/>

Literatura (izvori) - dvojezičan

Huisza, Petar: 900 ljet Nowendorf - Neudorf - Ujfalu - Novo Selo. Raušer 1974.

Huisza, Petar: Svetačni spis 925 ljet Nowendorf - Neudorf - Ujfalu - Novo Selo. Željezno 1999.

Pálffy, Géza, Miljenko Pandzic i Felix Tobler (ur.); Odabrani dokumenti o seobi gradišćanskih Hrvatov u 16. stoljeću – Odabrani papiri o seobi gradišćanskih Hrvatov u 16. stoljeću. Željezno 1999

Tyran, Petar: Svetačni spis 950 ljet Novo Selo. Novo Selo 2024.

Tyran, Petar: 450 ljet Hrvati & Hrvatice u Novom Selu. Novo Selo 2021.

Literatura (ekologija) - na njemačkom

Wiesbauer, Heinz (ur.); Stepa je živa, stjenovite stepe i suhi travnjaci u Dolnjoj Austriji; St. Pölten 2008.

https://noe.gv.at/noe/Naturschutz/Die_Steppe_lebt.pdf

Literatura (izvori) - na njemačkom

Brettl, Herbert: Od Albrechtsfelda do Ziegelhofa. Marofi u kotaru Niuзалj na Jezeru, Halbtun 2009.

Brettl, Herbert: Vladavina, dvor i dvorniki. Socioekonomska analiza marofov i poljoprivrednih djelačev u kotaru Niuзалj na Jezeru. Željezo 2009.

Breu, Josef: Naseljavanje Hrvatov u Gradišću i okolici. Beč 1970. (izdavač Franz Deuticke)

Neweklowsky, Gerhard: Hrvatski dijalekti Gradišća i susjednih područja. Beč 1978. (Izdavač Austrijske akademije znanosti)

Tobler, Felix; „Podrijetlo i naseljavanje“, U: Stefan Geosits (ur.), Gradišćanski Hrvati kroz vijeke. Beč 1986. ljeta

Općina Parndorf/Parndorf, Pandrof: 750 ljet, 1264. - 2014.; R: Sepp Gmasz. O: Herbert Brettl, Stefan Bunyai, Bettina Dikovich, Sepp Gmasz, Franz Hillinger. Parndorf 2014.

Raušerski pogledi najzad, svezak 5; Raušer 2009.,
Kirchmayer, Reinhard; Od krčme za osvježenje do „Schreder-vile“ u Raušeru; str.168

Kulturološki savjeti na temu prirodnih i kulturnih krajolikov

Muzej ciglov Mikištrof

Scheunengasse 1, 2425 Nickelsdorf

Od aprila do oktobra:

svake 1. nedilje u misecu

od 10 do 17 uri

Dodatni termini telefonski dogovor:

0664/233 85 55

www.kulturgut-pannonia.org

Seoski muzej Mönchhof

Bahngasse 62, 7123 Mönchhof

Tel: +43 2173 80 642

www.dorfmuseum.at

Centar nacionalnoga parka i obrazovni centar – Illmitz

Hauswiese, 7142 Illmitz

Tel.: +43 (0) 2175/3442

E-pošta: office@npneusiedlersee.at

www.nationalparkneusiedlersee.at

Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság

9435 Sarród, Rév-Kócsagvár Pf.: 4.

Tel: 99/537-620

E-pošta: fhnp@fhnp.hu

www.ferto-hansag.hu

Centar nacionalnoga parka dvorac - Orth

Schlossplatz 1, 2304 Orth/Donau (Šari Grad/Dunaju)

Tel. 02212/3555

E-pošta: Schlossorth@donauauen.at

www.donauauen.at